Бичкдүд тәкрдг хальдврта гем

Полиомиелит — бичкн дүүкдин хальдврта, теднә цогцин мөчмүд зәрмдән тәкрүлдг гем. Эн гемәр 2-4 наста бичкдүд икнкнь гемтдг мөн; эн гем олн-дунд өргджхлә, бичкдүдәс медәрсн настань чигн гемтдг гүрм бас бәәнә.

Эн гемин эклцднь — бактерин торгъадг шүүрт торл уга ивтрдг үүрмг вирус. Эн вирус 60 градуста халунд 10 минутин хоорнд үкдмн, дакад, хлорин цердтә, хлороминтә, лизолта нань чигн хорта юмс урсхсн уснд шулугъар үкдмн. Болв, вирус 180 градуста киитнд үкл уга — ямд бәәгъәд бәәнә; цааранднь малин үснд, уснд, күүнә алвнд кесг-олн долан хонгт бас үкл уга бәәнә, хагсаврт бас үкхш. Эн гемин вирус ганцхн биш, олн-зүсн дүртә-бәәдлтә.

Бичкн күүкдин цогцнь чинәгъән алдад, чидлнь сулдхла, эн гемин аюл икдәд, тонь өснә. Гем бичкн күүкдт гарч ирәд, өсәд үзгддг цагнь — зуна чилгчин — намрин сармудт (август — октябрь).

Гемин вирус — хальдвр олн-әмтн дунд тархадгнь — цогцднь вирус бәәдг эрүл әмтн болн гемтсн бичкдүд. Эн гемин ик гидг әәмшгтә цагнь — гемин өнъг-бәәдл ил гархин өмнк 5 өдр болн гем эклсн хөөтк 5 өдрнь. Эн 10 өдр гемин аюл күчр әәмшгтә, юнъгад гихлә, эн 10 өдрин туршар гемин хальдвр — вирус әмтн дунд икәр тархагддмн. Уудг усар, хотар, дер-делгцәр, агъарар дамджджг гем эрүл күүнд ирдмн, юнъгад гихлә, гемин хальдвр — вирус гемтсн күүнә алвнд болн амн-хамрин шүлснд бәәдмн, тегәд чигн, гемтсн күн хәнәхлә, нәәтххлә, үг күүндхлә вирус агъарт тусад, — түүгәр дамджад наадк әмтнд тардг мөн.

Хальдсн өдрәс авн гемин бәәдл гарч үзгдтл 7-8 хонг болад, гемтсн күүнә халун 38-39 градус күрәд, цогц түүрчәд бәәнә; зәрмдән тиигджәгъәд, 1-2 хончкад халунь хәрү ормдан унад чигн оддмн. Дакад хәрү өөдләд, цогц хәрү зовна. Түрүнк 3-5 өдрт күн царцад, хамр бүтәд, хол болн толгъа өвдәд, цогцин чинән сулдад, бий эвго болад, зәрмдән геснь өвдәд, дор авад, түнъгшәд, бөөлджәд, толгъагъан эргүлдж боллго бәәнә. Сүртәгъәр гем ирсн цагт, күзүн икәр өвдәд, күзүнә шилнь көшәд, цогцин үймүд (онцтагъар теднәс көл, гарин) төрүц көдлгдж болхш. Энүнә хөөн, көл, гар болн толгъан (чирән, нүднә, хамрамна, чикнә) әмн-суццд такрад, гемтсн бичкн күүкд дже-болад салдагъад кевтнә. Вирус нугърснд тусхла иим бәәдлтәгъәр гем ирдмн. Вирус толгъан экнә дорак (күзүн талк) улд тусхла, ки-әмсхлин болн цусна гүүлгән салврад, цогц зовдг мөн. Нам шуд толгъан экнд вирус орад хордахла, гемтснә ухан-серл салврад, зүүләд бәәнә, зәрмдән цогцин махмудин әмн-сутцд вирусас хордна (чирә көөгъәд, нургънд хул орад). Эн гем цогцин дотрк мөчмүдт өрәлдәд, чигн бәәдг йовдл бас бәәнә, үлгүрнь, зүүркнд, элкнд, бөөрд, нань чигн.

Иим оралдан уга болхла, 2-3 долан хонг давад гемтсн күн экләд эдгнә. Эдглгънь зәрмдән удан чигн болад бәәдмн.

Гем күндәр ирәд эдгснә хөөн, көлин, гарин тәкрлгън татугъар эдгхлә, теднә үймүд сулдад йовхла, сарвлздг болад үлднә; арсн, булчнъ зәрмдән менрәд, тачал, меекәгъән геенә.

Эн полиомиелит гем хөрхд, гетлгхд көдлмшин чинр ик оршта. Эн көдлмшин зокал иим тодлврта болдг мөн: гемтсн күүг 40 хонгт (энүнәс ахр бишәр) больницд кевтүләд, эмнүлх зөвтә, гемтснә геринь дезинфекц кегъәд, гемин хальдврас цеврләд, онц оньгтагъар гемтсн күүнә дер-делгцинь, хот эдлдг савинь, алвн гаргъдг савинь, түүнә хувцинь ик гидг сәәнәр дезинфекц кегъәд — гемин үндсинь таслх; мөр үздг газр өдр болгън хлорин цердәр, буслгъсн цердәр цеврлх.

Гемтә күүнлә харгъсн күн (өрк-бүлин, бичкдүд асрдг герин) 20 хонгин туршар әмтнәс онц цеврлгдг бәәх йоста. Гемтә күүнә бүлин кен чигн бийиннь цогц, нег үлү кевәр гаран, күчр гидг цеврәр бәрх зөвтә.

Бичкн күүкд асрдг герт (ясльсад) болн школд эн гем гарч ирхлә, теднд сагин болзг (цеерллгъ) 20 хонгт тәвәд, бичкдүдиг, сургъульчнриг өдр болгън халәгъәд, эмчин зааврар гем хөрдг тәрә тәрх, школд, бичкдүдин ясльд (садт) дезинфекц кедж цеврләд, халәх зөвтә. Үлү күчр гидгәр эн тоотиг больницд күцәх йоста.

Мана орн-нутгт өдгә цагт, правительствин шиидврәр, 1956 джиләс авн Москвад эн полиомиелит хөрх ноолдана төрин институт бүрдәгдәд көдлджәнә. Мана советск эмнллгънә номтнр сүүлин үеүүд джилмүдт эн гемәс эмнллгънә төриг күцәлгънд ик диилвртә болцхав. Эдн, партин болн правительствин оньг-дөнъгәр, полиомиелит гем хөрдг вакцин олдж бүрдәдж гаргъцхав.

Полиомиелит хөрхин төләд альд чигн, юн чигн балгъснд, селәнд, өрк-бүлд эдлдг хотан, усан, саван, герән, бийсиннь цогцан цеврәр бәрх зөвтә. Эн тоотиг кен чигн күн эрк биш күцәх зокал кедж бәәхлә — полиомиелит гем өсдж-босдж йовх мана бичкдүдт ирш уга.

Эмч КОРСУНКИН Церн.

Редакторин орчд Б. Б. ДОРДЖИЕВ